

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МУЗИКИ

У статті розглядаються теоретичні аспекти формування творчого мислення учнів поміжного шкільного віку. Обґрунтовується використання засобів арт-технологій на уроках музики.

Ключові слова: творче мислення, арт-технології, формування.

В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования творческого мышления учеников среднего школьного возраста. Обосновывается использование средств арт-технологий на уроках музыки.

Ключевые слова: творческое мышление, арт-технологии, формирование.

The theoretical aspects of the formation of creative thinking of secondary school age pupil are considered in this article. The using of the art- technologies at the lessons of music is funded.

Key words: creative thinking, the art-technology, formation.

Проблема формування творчого мислення дітей поміжного шкільного віку є однією з фундаментальних, складних та актуальних. У сучасній теорії та практиці загальноосвітньої поміжньої школи виникли такі протиріччя між:

1) об'єктивно існуючою потребою суспільства в комплексній психосоматичній системі навчання та традиційно функціонуючою системою навчання, яка не повною мірою створює умови для досягнення високих результатів;

2) потенційними можливостями арт-технологій і безсистемним та епізодичним впровадженням їх у навчальний процес;

3) необхідністю забезпечення формування творчого мислення школярів на уроках музики та домінуванням в сучасній школі тенденції транслявання готового знання (репродуктивне мислення).

Учені підкреслюють, що від творчого мислення людини залежить науково-технічний прогрес; творча реалізація необхідна кожній людині, вона позитивно впливає на психічний стан, упевненість у майбутньому, позитивне ставлення людини до життя в цілому.

Поміж видатних учених, які займалися цією проблемою, слід назвати таких педагогів та психологів, як: Ю. Бабанський, П. Блонський, Р. Вайнола, Л. Виготський, П. Гальперін, Н. Гродзеньська, Р. Гуревич, А. Запорожець, В. Крутецький, Ф. Кузьміна, О. Леонт'єв, К. Роджерс, С. Рубінштейн, А. Семенов, Б. Теплов, С. Флерина; мистецтвознавців: Л. Гаккель, А. Муха, С. Назайкінський, С. Раппопорт, В. Рожок, Г. Сливка, Г. Ципін та інші. Проблемою використання арт-технологій у навчальному процесі займалися: О. Булатова, А. Гнезділов, М. Гузева, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Л. Комісарова, А. Крепіца, М. Князева, О. Медведева, Н. Назарова, Г. Ніколаєва, О. Петрова, В. Пропп, О. Романова, Ю. Шевченко. Вивчення програм та традиційних методик дає можливість говорити про те, що існуюча система викладання уроків музики в загальноосвітній школі не достатньо використовує сучасні технології та можливості арт-технологій.

Проблема використання арт-технологій у навчальному процесі вивчалась такими вченими, як: О. Булатова, А. Гнезділов, М. Гузева, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Л. Комісарова, А. Крепіца, М. Князева, О. Медведева, Н. Назарова, Г. Ніколаєва, О. Петрова, В. Пропп, О. Романова, Ю. Шевченко.

Метою статті. Теоретично обґрунтувати формування творчого мислення підлітків засобами арт-технологій.

У вітчизняній психології проблема мислення розвивалась в рамках психологічної теорії діяльності (О. Смірнов, О. Леонт'єв). О. Леонт'євим була запропонована концепція мислення, згідно з якою між структурами зовнішньої (поведінка) та внутрішньої (мислення) діяльності існують аналогії. Внутрішня розмова діяльність має принципово аналогічну будову, як і зовнішня. Діяльнісна теорія мислення дала можливість для вирішення багатьох практичних задач, пов'язаних з навчанням та розумовим розвитком дітей. На базі цієї теорії були побудовані відомі теорії навчання та розвитку (П. Гальперін, Л. Занкова, В. Давидов).

На думку О. Гройсмана, «мислення є вищим пізнавальним процесом. Мисленням називається психічний процес віддзеркалення загальних властивостей і явищ у їх закономірних зв'язках та відношеннях» [3, с. 70]. Сутність даного процесу полягає в народженні нового знання на основі творчого віддзеркалення та перетворення дійсності. Змістовними компонентами творчого мислення є поняття, які виражають думку через слово. Дослідник запропонував такі види мислення: наочно-дійове, образне, евристичне та абстрактно-логічне. До простішого виду мислення відноситься наочно-дійове мислення, яке іноді називається практично-дійовим мисленням. Образне мислення, яке притаманне творчому мисленню художника, більш гнучке і складне у порівнянні з практичним тому, що людина оперує загалом образами предметів і явищ, які знаходяться у пам'яті та уяві. Евристичне мислення ґрунтується не на безпосередньо сприйнятих явищах, а на очікуваних. У художній творчості евристичне та образне мислення частіше функціонують сумісно.

Глибоке дослідження проблеми психології мислення зроблено професором П. Гальперінім. На його думку, мислення не є арифметичною сумою розрізнених думок, це завжди система думок, яка приводить до вирішення поставлених завдань. «Оскільки рішення творчих завдань треба вчити, необхідно пам'ятати про те, що вчити цьому можливо тільки з самого раннього дитинства» [2, с. 309]. Він говорить про те, що творчість – процес вимушений, творчість народжується з того моменту, як людина зустрічається із завданням, для якого у неї немає готових способів рішення і це рішення вона повинна знайти – це і є творче завдання. У своєму дослідженні він приходить до висновку, що творчість – це вирішення завдання, яке перевищує наші можливості [2, с. 310].

Одним із перших учених, хто спробував дати відповідь на питання про те, що таке творче мислення, і запропонував свою концепцію та структуру, був Дж. Гілфорд. Ми приєднуємося до думки М. Холодної, яка розглядає до критеріїв творчості (креативності) відносить такий комплекс властивостей інтелектуальної діяльності:

- 1) швидкість (кількість ідей, що виникають в одиницю часу);
- 2) оригінальність (здатність породжувати «рідкісні» ідеї, які відрізняються від загальноприйнятих, типізованих відповідей);
- 3) сприйнятливості (чуттєвість до незвичних деталей, протиріч та невизначеності; готовність гнучко та швидко переключатися з однієї ідеї на іншу);
- 4) метафоричність (готовність працювати у фантастичному, «неможливому» контексті, прихильність використовувати символічні, асоціативні засоби для вираження своїх думок, а також вміння у простому бачити складне, та навпаки, у складному – просте) [5, с. 181].

Учені (Б. Асаф'єв, П. Блонський, Н. Гродзенська, В. Шацька, С. Шацький, Б. Яворський та багато інших) наголошують на тому, що саме творчість породжує в душі дитини живу фантазію та уяву, бажання створювати щось нове, устремління до прогресу та прекрасного в широкому розумінні цього поняття. Інакше кажучи – творчість – це завжди устремління вперед, бажання позитивних змін, намагання досягнути гармонії в житті. Сучасна педагогіка намагається максимально використовувати всі новітні здобутки для того, щоб зробити урок музики найбільш цікавим та творчим, щоб створити всі умови та атмосферу на уроці сприятливою для виявлення та розвитку всіх творчих задатків учня.

У кінці минулого століття вченими та педагогами була запропонована система навчання, орієнтована на всебічний розвиток особистості. Найбільш розгорнуто ця ідея представлена в поглядах Л. Віготського [1]. Він стверджував, що правильно організоване навчання веде за собою розумовий розвиток, викликає до життя цілий низку процесів, які без навчання взагалі були б неможливими. При цілу вчений підкреслював, що навчання є внутрішньо необхідним і всезагальним моментом у процесі розвитку не природних, а історичних особливостей людини. Основними ідеями його концепції є те, що: навчання спричинює формування творчого мислення; навчання враховує психофізичні можливості інтелектуального розвитку; процеси навчання і формування творчого мислення протікають в тісній діалектичній єдності: навчання включає сам процес інтелектуального розвитку; формування творчого мислення тісно пов'язане з всебічним розвитком особистості.

Формування творчого мислення учня залежить від його особистісних якостей, які розвиваються в єдності його фізичних та духовних сил. Усі природні задатки і здібності можуть успішно розвиватися, якщо дитина буде відчувати гармонію між своїм внутрішнім та оточуючим її світом, і в цьому процесі урок музики може відіграти величезну роль. Одним із сучасних педагогічних підходів до формування творчого мислення підлітків на уроках музики є використання засобів арт-технологій. Під поняттям «арт-технологія» розуміють технологію, при якій живий творчий процес втілюється у продукт творчої діяльності, але цей творчий процес поновлюється в момент прилучення іншої людини до результату творчості, таким чином, людина вступає у контакт з творцем через створені ним твори.

До арт-технологій відносяться художня та педагогічна. У результаті діяльності представників професій сфери «людина – художній образ» створюються твори мистецтва. Арт-технологія навчання може бути використана на уроках музики в межах двох тенденцій розвитку сучасних педагогічних технологій: вільного виховання та освіти у процесі життя. В останні роки окреслилася стійка тенденція емоційного збіднення, односторонності інтелектуального розвитку учнів. Тільки мистецтво здатне відновити внутрішні сили учнів, покращити темп їх загального інтелектуального розвитку, забезпечити стійкість емоційного стану, поєднати дух, душу і тіло мислячої людини. Сучасні педагоги використовують на уроці музики інсценування казок, художню творчість, малювання, гру – все, що розвиває образне мислення, уяву, поширюють кругозір, формують мобільність особистості [4; 6].

Арт-технологія – це навчання інтелектуальній діяльності засобами художньої творчості. Завдяки цим технологіям діти вчать легко сприймати всі жанри мистецтва: музику, театр, танок, живопис, не ставлячи за мету стати в цій галузі професіоналом. У педагогічній практиці можливості мистецтва визначають двома новими напрямками: арт-терапія та арт-педагогіка. Мистецтво допомагає освоювати складний навчальний матеріал і являє собою засіб пізнання [4]. Вирішуючи поставлене завдання, учень повністю, або частково вибирає засоби виконання своєї ролі у контексті правил гри. У навчальному процесі учня є достатньо свободи для імпровізації, творчості, фантазії. Арт-урок йде за алгоритмом «що буде, якщо...». Учні можуть спілкуватися, допомагати один одному, прислухатися до свого внутрішнього голосу, самовиражатися. Основна мета арт-технологій – створити умови для самовираження, накопичення особистісного досвіду підлітка; самопізнання та інтеграції особистості із зовнішньою реальністю (соціальною, етнічною, культурною).

Таким чином, для ефективного формування творчого мислення школярів педагоги використовують

мистецтво як чинник соціалізації учня, що оптимізує педагогічні умови формування здорової самоактуалізуючої особистості. Основними засобами арт-технологій є арт-терапія та арт-педагогіка.

Література

1. Выготский Л. Воображение и его развитие в детском возрасте / Лев Выготский // Хрестоматия по возрастной психологии: [учебн. пособие]; сост. Л. Семенюк. – М. : Издательство Московского психосоциального института; Воронеж: Издательство НПО МОДЭК, 2003. – С. 57–64.
2. Гальперин П. Лекции по психологии: [учебн. издание] / Петр Гальперин. – М. : АСТ: КДУ, 2007. – 400 с.
3. Гройсман А. Основы психологии художественного творчества: [учебн. пособие] / Алексей Гройсман. – М. : Когито-Центр, 2003. – 187 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Основы сказкотерапии / Татьяна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 2007. – 176 с.
5. Ильин Е. Психология творчества, креативности, одаренности / Евгений Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
6. Старикова С. «Слабым мановением руки», или Арт-терапия в школе / С. Старикова // Воспитание в школе. – 2008. – №3. – С. 77–82.